

Wel of geen handen schudden?

Samenvatting

De afgelopen jaren is meerdere malen veel te doen geweest rondom mannen die, op grond van hun religieuze overtuiging, weigeren vrouwen de hand te schudden (of omgekeerd). Veelal werd door politici hierop verontwaardigd gereageerd, zeker waar het personen in overheidsfuncties betrof. Een aantal malen oordeelde de Commissie Gelijke Behandeling over gevallen waar personen die geen handen van het andere geslacht wilden schudden, om deze reden een betrekking geweigerd werd. Deze oordelen vielen verschillend uit. Het gaat hier dan ook om botsende grondrechten en dat maakt deze problematiek ingewikkeld. Bovendien is 'handen schudden' geen wettelijke norm, maar een maatschappelijke conventie. De wet biedt hier geen uitkomst.

Inleiding

Op 19 november 2004 werd toenmalig minister Rita Verdonk in aanwezigheid van tientallen imams in een moskee de hand geweigerd door één imam. Direct was dit voorpaginanieuws, met bijbehorende foto waarop Verdonk demonstratief haar hand uitsteekt. Er volgde veel discussie over de positie van de vrouw in de islam, over 'respectvolle omgangsvormen' en over in hoeverre verschillende religieuze en/of culturele waarden gerespecteerd moeten worden. De reacties waren uiteenlopend. Vanuit PvdA, D66 en het CDA klonken geluiden als: 'De hand schudden is een uiting van respect en beleefdheid. We mogen verwachten dat iemand met een ander geloof dat ook opbrengt'. Wel waren velen het erover eens dat Verdonk anders om had kunnen gaan met de reactie van net die ene imam. Alle andere aanwezige imams hadden haar namelijk wel de hand geschud.

Juridisch kader

Mensen in dienst van de overheid moeten staan voor de gelijkheid tussen man en vrouw. De vraag is of dat betekent dat een man een vrouw de hand moet schudden. Volgens het kabinet moet er over deze norm geen misverstand bestaan. Echter, de Commissie Gelijke Behandeling (CGB) meent dat niet valt te beoordelen of een man die weigert de hand te schudden van een vrouw per definitie discrimineert. In 2006 stelde de CGB vast dat "de weigering om personen van het andere geslacht een hand te geven, kan worden opgevat als een ontkenning van de gelijkwaardigheid van mannen en vrouwen, en daarmee als discriminatie". Echter, de CGB vraagt werkgevers in kwestie eerst of er een alternatieve respectvolle vorm is van elkaar groeten, waarbij geen onderscheid gemaakt wordt tussen man en vrouw. Anders gezegd: wanneer iemand weigert om mannen én vrouwen de hand te schudden, vervalt het argument dat sprake is van discriminatie op grond van geslacht (ook al is het motief hierin gelegen – vergelijk de oplossing die de CGB aandraagt voor 'weigerambtenaren' namelijk deze in het geheel geen huwelijken laten sluiten). De sollicitant heeft in het vinden van een alternatieve oplossing overigens ook een verantwoordelijkheid. Wanneer hij of zij deze niet neemt, kan volgens de CGB geen beroep worden gedaan op de vrijheid van godsdienst.

Het begrip godsdienst dient dan ook, in overeenstemming met de Grondwet en verdragen, ruim te worden uitgelegd. Zij omvat niet alleen het geloven in een bepaalde overtuiging, maar ook het zich er naar kunnen gedragen (ook wel 'handelingsvrijheid' genoemd). Dergelijke gedragingen, die uitdrukking geven aan een geloofsovertuiging, worden daarom ook door de wet beschermd. Deze gedragingen kunnen in voorkomende gevallen wel worden beperkt, namelijk wanneer de rechten en vrijheden van anderen of andere belangen in de samenleving worden bedreigd.

Bij het weigeren personen van het andere geslacht de hand te schudden, beroepen sommige moslims zich op islamitische regels en het 'uiten van respect voor de vrouw'. Waar het op neer komt is dat een vrouw bij voorbaat seksuele signalen zou afgeven aan en ontvangen van een man. Daarom is 'handen schudden' tussen de geslachten uit den boze. Het zou juist van respect getuigen wanneer een man de hand van een vrouw niet schudt, omdat hij haar op die manier niet als 'lustobject' zou zien. Iedereen zijn mening over wat respect is. De precieze motivatie van het wel of niet handen schudden van het andere geslacht is juridisch gezien dan ook niet zo belangrijk. De CGB meent namelijk dat het niet geven van een hand in het openbaar aan een persoon van het andere geslacht een gedraging is waarmee iemand gestalte kan geven aan zijn of haar islamitische geloofsovertuiging en een gedraging is die valt onder het begrip godsdienst, zoals beschermd door de wet. Ook wanneer bepaalde opvattingen slechts door een beperkt deel van de aanhangers van een bepaalde godsdienst gedeeld worden. De CGB vindt dat het stellen van de eis dat begroetingen via het schudden van handen plaatsvinden, in sommige omstandigheden, functioneel en noodzakelijk kan zijn voor de goede vervulling van de functie. De CGB vindt dat het in dergelijke gevallen aan de werkgever is om te bewijzen dat sprake is van dergelijke omstandigheden. Hier komt nog bij dat, zoals al opgemerkt, het schudden van handen geen wettelijke norm is, wat de discussie er des te gecompliceerder op maakt. Wat wanneer iemand om hele andere, niet godsdienstig geïnspireerde, redenen zou weigeren om anderen de hand te schudden? Aan wat voor regels iemand zich echter moet houden in de openbare ruimte, is een heel ander verhaal. Omgangsnormen zijn altijd aan verandering onderhevig en de handdruk is niet universeel geaccepteerd. Het zijn dan ook niet de omgangsvormen en beleefdheidsvormen van mensen onderling die ter discussie staan, maar de neutraliteit van de overheid.

Het is de plicht van de overheid om de belangen van de rechtstaat te waarborgen. In de kwestie rond het 'handen schudden' spelen twee grondrechten een rol die in de grondwet verankerd zijn: aan de ene kant gelijke behandeling (van met name mannen en vrouwen) en aan de andere kant de godsdienstvrijheid. Het is niet de eerste keer dat deze grondrechten met elkaar botsen. De vraag hier is of religieus gemotiveerd handelen dat ten minste de schijn wekt strijd op te leveren met het beginsel van gelijke behandeling, onderdeel kan zijn van het handelen van een persoon die een overheidsfunctie uitvoert. Door een beroep te doen op de vrijheid van godsdienst bij bijvoorbeeld de invulling van de functie van straatcoach, gaat godsdienst een rol spelen in een overheidsfunctie. Dit lijkt onverenigbaar met de scheiding van kerk en staat, die een voorwaarde is voor het functioneren van een democratische rechtsstaat. Dit betekent overigens niet dat dit ook maatschappelijke secularisatie tot gevolg heeft. Het staat dan ook niet ter discussie of iemand in de Nederlandse samenleving er een fundamentalistische levenswijze op na mag houden, maar hoeveel ruimte iemand daarvoor kan claimen in bijvoorbeeld de publieke ruimte of op de arbeidsmarkt.

Voor meer informatie of advies

Antidiscrimatievoorziening Limburg is de voorziening voor gelijke behandeling en tegen discriminatie in de provincie Limburg. ADV Limburg adviseert en ondersteunt bij klachten en meldingen van discriminatie.

ADV Limburg
Looiersgracht 4, 6211 JK Maastricht
Buitenop 8, 6041 LA Roermond
043-3218489
0900-2354354 (€ 0,10 per minuut)
meldpunt@advlimburg.nl
www.advlimburg.nl